

Supervízia vo vzťahu s etikou a s etickým kódexom

Supervision in relationship with ethics and with code of ethics

Bartolomej Bretl

Dolné Príbelce

Recenzent/Review: PhDr. Janka Lipničanová

UVN SNP Ružomberok – fakultná nemocnica

Submitted/Odoslané: 20. 01. 2022

Accepted/Prijaté: 06. 02. 2022

Abstrakt:

Supervízia v sociálnej sfére sleduje z hľadiska svojej problematiky rovnaké ciele ako v iných odboroch. Supervízia má svoje úlohy, pri ktorých plnení sa riadi etickými princípmi. Jej piliermi sú skvalitnenie práce v sociálnej oblasti, ale aj predchádzanie konfliktom pri dodržiavaní zásad etických princípov vo vzťahu „Supervízor – supervidovaný“ a následne sociálny pracovník a klient. Supervízia je nástroj k predchádzaniu porušovania etických princípov a etického kódexu, ale aj k zachovaniu etických zásad sociálneho pracovníka vo vzťahu ku klientovi. Pred zahájením supervíznej činnosti je dôležité znovu si zopakovať etické štandardy, o ktoré sa opiera profesionálna práca s klientom. Supervízia ako nástroj poskytuje a nastavuje sociálnemu pracovníkovi reálne zrkadlo, napomáha pri

skvalitňovaní práce s klientom, ale aj so samým sebou. Etický kódex supervízie je dôležitý aspekt práce supervízora ako i supervidovaného.

Kľúčové slová:

Etický kódex, etické princípy, zásady etických princípov, supervízor, sociálne služby, supervízia, supervidovaný

Abstract:

Supervision in the social sphere pursues the same goals in terms of problem solution as in other fields. Supervision accomplishes its tasks under certain ethical principles. Its pillars are the improvement of work in the social field and conflict prevention, while adhering to the fundamentals of ethical principles, in the relationship "Supervisor - supervised" and subsequently a social worker and a client.

Supervision is a tool of how to prevent violation of ethical principles and the code of ethics, but simultaneously supervision maintains the ethical behaviour of social worker in relation to the client. Before starting a supervisory activity, it is important to remind the ethical standards on which professional work with the client is based. Supervision as a tool provides social workers with a self-reflection, helps to improve work with the client, but also with himself or herself. The code of ethics in supervision is an important aspect of work for supervisor as well as for the supervisee.

Keywords:

Code of ethics, ethical principles, fundamentals of ethical principles, supervisor, social services, supervision, supervisee

Úvod:

Situácia v sociálnej práci sa za posledných 30 rokov zmenila zásadným spôsobom. Po revolúcii, v deväťdesiatich rokoch, sa zmenili aj etické postoje v spoločnosti. Nastala zmena v štruktúre a obsahu vzdelávania v sociálnej oblasti. Zmenil sa aj status sociálneho pracovníka. S odstupom času bolo potrebné zaviesť aj prvky supervízie, etiky a etického kódexu.

V súčasnosti je supervízia integrovaná do sociálnej sféry. Je zaradená do viacerých právnych noriem, napríklad v zákone č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a zákone č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách. Supervízia v sebe nesie okrem legislatívnych prvkov, aj nástroje etických zásad. Supervízia nám umožňuje veci vidieť z iného pohľadu, a často krát nám napomáha dostať sa z procesu vyhorenia. Sociálny pracovník je vystavený rôznym nástrahám ako je stres, napätie, únava, stereotyp. Pod rúškom týchto nepríjemných aspektov, zabúdame na etický kódex sociálneho pracovníka. Supervízne sedenie nám ma slúžiť aj ako prevencia, rovnako ako nástroj slúžiaci na znovu naštartovanie a skvalitnenie poskytovaných sociálnych služieb.

Naša súčasnosť nám priniesla aj pandemické obdobie Covid – 19. Čelíme novým výzvam pri poskytovaní sociálnych služieb. Nové proti pandemické zásady spôsobili od roku 2020 zásadné zmeny v spoločnosti.

Výzvy a situácie, ktoré nikto z nás doteraz nečakal, nezažil a neriešil. Preto v súčasnom období nie je vôbec jednoduché poskytovať sociálne služby v zariadeniach a v inštitúciách, bez strachu a neistoty. Sociálni pracovníci sú pod tlakom, kedy je väčšie riziko porušovania

základných etických a morálnych zásad. Supervízia pomáha sociálnym pracovníkom poskytujúcim sociálne služby, aby aj v tejto krízovej intervencii sa zachovali ako profesionáli, bez ovplyvnenia vonkajších vplyvov. Prioritou každej organizácie by malo byť umožnenie prístupu zamestnancov k supervízii (skupinová, individuálna).

Korene a význam etiky sociálnej oblasti:

Etika ako primárny regulátor morálky, ľudského myslenia a správania, má korene základov už v prvopočiatkoch vzniku ľudskej spoločnosti, vytvárania si vzťahov medzi ľuďmi. Etika ako filozofia mravnosti patrí medzi všetky oblasti súčasného života. Rovnako patrí aj do oblasti supervízie. Etika je teoretické štúdium hodnôt a princípov, ktoré usmerňujú ľudské konanie v situáciách, kde je možný výber. Etika nesie v sebe aj morálne prvky psychológie a sociológie. Etika nie je vedou, ako sú spoločenské a prírodné vedy. No ako filozofická náuka je interdisciplinárna, nakoľko má prepojenie na rôzne iné vedné odbory.

Etika má dva základné prvky. Prvý prvok **„Deskriptívna etika“** opis a hodnotenie klienta, jeho správania sa v prostredí (situácia človeka napr. ekonomická, sociálna, náboženská, atď.). Sekundárny prvok **„Normatívna etika“** je

komplex noriem (pravidiel) o klasifikácii klientovho správania. V bežnom živote každý človek používa takzvanú **„Laickú etiku“**, ktorá pramení z prirodzeného poznania, čo prežíva a v akom prostredí vyrastá. Je tu poukázané na etické postoje vo vzťahu k jednotlivcom, spoločnosti, rodine, prírode, svojmu postojú životu. Vzniká už v primárnej fáze života, pri narodení človeka. Môžeme sem zahrnúť aj prvky **„Teologickej etiky“** nadprirodzené javy – zjavenie (Šoltés., Pullmann., a kolektív 2008).

Teologickú etiku by sme mohli paralelne spojiť aj s „Laickou etikou“ a aplikovať ich do bežného, ale aj profesijného života. Už v biblii sa píše a poukazuje nám nepriamo na význam etiky, na morálne zásady, etické princípy. Človek sa môže, mal by sa, riadiť zásadami pretavených z bibliie. Čo sa dá preniesť aj do praxe supervízora, alebo supervidovaného. Aj ako nástroj na ochranu klienta.

Príkladom nám môže byť aj úryvok z bibliie:

„Potom Hospodin Boh rozkázal človeku: Zo všetkých stromov záhrady smieš jesť, ale zo stromu poznania dobra a zla nesmieš jesť, lebo v deň, keď budeš z neho jesť, istotne zomrieš.“ (Biblia)

Biblia, nám ukazuje a učí nás ako žiť morálne, eticky. Obsahuje desať

základných jednoduchých ale, dôležitých bodov. Podľa ktorých, si vieme a môžeme aplikovať etické normy a pozitívne prvky správania sa v spoločnosti, rovnako nám slúži pri rozhodovaní a posudzovaní morálneho zla a dobra.

Desať Božích prikázaní

Ja som Hospodín tvoj Boh:

1. **„Nebudeš mať iných bohov okrem mňa.**
2. **Nebudeš brať meno Božie nadarmo!**
3. **Pamätaj , že máš sviatočný deň svätit'!**
4. **Cti si otca i matku, aby si dlho žil na zemi!**
5. **Nezabiješ!**
6. **Nescudzoložíš!**
7. **Nepokradneš!**
8. **Nevypovieš krivé svedectvo proti svojmu blížnemu!**
9. **Nepožiadaš dom svojho blížneho!**
10. **Nepožiadaš ani jeho manželku ani nič, čo je jeho!“**

(Biblia, Exodus 20,2-26)

V každom bode desatora sú opísane princípy „základnej primárnej etiky“, jednotlivca, spoločnosti, rodiny, atď.

Etické princípy majú svoju korene vo filozofii. Zaoberajú sa často otázkami, a etickými dilemami. Keď sa pozrieme do blízkej minulosti, začiatkom 20 storočia, v roku 1930 napísal Ross (in: Svobodová, 2002) niekoľko pravidiel a zásad, pre viaceré odvetvia poskytovaných služieb. Sú to etické a morálne zásady, ktoré by sa mali dodržiavať pri práci s klientom.

Patria sem aj prvky, ktoré sú súčasťou supervízie.

- „vernosť, znamená to dodržiavanie sľubov“
- „možnosť nápravy, ide o snahu napraviť vlastnú chybu, alebo nesprávne jednanie“
- „vd'ačnosť, vracanie druhým to, čo spravili dobre pre nás“
- „spravodlivosť, snaha dávať všetkým rovnako, byť rovnako spravodlivý ku všetkým“
- „altruizmus, pracovať v prospech druhých“
- „seba zlepšovanie, snaha neustále na sebe pracovať“
- „neublížovanie, vedomá snaha neohrozovať druhých ľudí“

Tieto základné prvky princíпов, sa dajú použiť aj vo vzťahu supervízor a supervidovaný. Rovnako sa dajú aplikovať aj vo vzťahu sociálny pracovník

a klient. Napísané to je v siedmych bodoch, takzvané eticky morálne desatoro.

Etika a morálka v supervízii:

Profesia sociálneho pracovníka je často krát náročná a veľmi stresujúca. Za stresujúce sa považujú hlavne neprimerané požiadavky a očakávania klientov a zamestnávateľov. Zvestovateľmi vyhorenia sú najmä stereotyp a stres. Rovnako strach a obava z možných sťažností, vyrušovanie počas práce a konzultácie s klientom, nakoniec aj možné konflikty v osobnom živote i spoločenskom živote. Tieto aspekty spôsobujú syndróm vyhorenia, preťaženie, frustráciu, strata etických zásad, strata empatie, ktorá je pre sociálneho pracovníka veľmi dôležitá. Etické princípy sú založené na motivovaní, formovaní našich vnútorných postojov, empatie a základných morálnych spoločenských hodnôt. Čím sa skvalitňuje aj práca a poskytovanie sociálnych služieb sociálneho pracovníka. Najúčinnějšía forma vzdelávania a výchovy považujeme diskusie a práca v skupinách v pomáhajúcich profesiách formou supervízie v pluralitách názorov. Supervízor by mal mať aj vedomosti v danej oblasti, vedieť aplikovať a formovať etické postoje.

Etika ma rovnako významné miesto pri rozhodovaní sa. Supervízor sa môže konfrontovať aj s otázkou, zo strany superdanta . Rovnako ho učí ako sa zachovať ku vzťahu klientovi. Čím nepriamo učí sociálneho pracovníka ako pracovať s klientom, pri morálnych otázkach. Dodržiava sa tu zásada podľa etického kódexu, že na prvom mieste je ochrana klienta. Preto vzniká dilema a otázka?? „Čo je morálne dobre a čo je morálne zlo??“ „**Morálne dobro**“ je vo väčšine ten pozitívny aspekt, vedomé a dobrovoľné konanie, prispieva k pozitívnemu rozvoju klienta a jeho spoločenského života.

„**Morálne zlo**“ je rovnako vedomé a dobrovoľné konanie, ale v opačnom zmysle (negatívny prvok). Morálne zlo najčastejšie vzniká pri absentovaní empatií, nedostačujúcich prvkoch morálnej zodpovednosti a spravodlivosti (Šoltés, Pullmann a kol., 2008).

Morálne a etické náležitosti supervízora:

1. Supervízor nesmie nadviazať dvojité vzťahy so supervidovaným, hlavne sexuálny.
2. Supervízor si jasne vopred určí s objednávateľom a supervizantom, svoje pravidlá a zásady, podľa ktorých sa supervízia bude vykonávať.

3. Supervízor sa musí stále vzdelávať a monitorovať svoju efektivitu, svoje správanie.
4. Supervízor by mal byť rovnako supervidovaný (prevencia).
5. Supervízor musí mať objektívny a rovnaký prístup ku všetkým, nerobiť rozdiely.
6. Supervízor musí byť kedykoľvek pohotovo dostupný, SOS v rámci krízovej intervencii supervidovaného (potreba individuálnej supervízie).
7. Supervízor počas supervíznej činnosti, primárne kladie dôraz na potreby a ochranu klienta. Na druhom mieste sú až potreby supervidovaného.
8. Supervízor by mal byť čestný, spravodlivý, nezaujatý, slušný a hlavne profesionálny (neustále sa vzdelávať).
9. Supervízor si musí zachovať mlčanlivosť a dôvernosť.
10. Supervízor má mať prvky empatie a citlivosti.

Etika ako terapia:

Etika má široký záber aj v psychologickej oblasti. Ako príklad je uvádzaná metóda „Etikoterapie,, je využiteľná v praxi supervízora, sociálneho pracovníka, ale aj klienta. Štýl autognotická metóda, ktorá umožňuje identifikovať a rozlíšiť ilúzie,

sebaklam, bludné predstavy. Nájst' tu cyklický proces morálnych otázok a riešení existenčných dilem. Kto som? Aký som človek? Konám podľa morálneho dobra alebo zla? Ako sa správam k okoliu? Je to etické? Je správne čo robím, rozhodol som sa dobre?

Etikoterapia môže slúžiť aj ako pomocná barla pri práci so supervidovaným, s klientom. Často sa rieši otázka vyhorenia, pocitu bezmocnosti, stresu, ťažoby v srdci až v celom tele. Podľa niektorých psychológov ide najmä o vyhorenie v pomáhajúcich profesiách. Týka sa to profesii, ktoré sú v každodennom kontakte s ľuďmi, nasadený „v prvej línii“. Spadajú sem profesie ako sociálni pracovníci, lekári, zdravotníci, kňazi, psychológovia, učitelia, atď. Pri syndrómoch vyhorenia sa stráca empatia, pochopenie, objektívnosť, etické princípy. Dochádza k nevedomému porušovania etického kódexu. Neskôr pri závažnosti psychického ochorenia aj k vedomému porušovaniu, na základe frustrácie. Etikoterapia, preto môže slúžiť aj ako prevenčný prostriedok, ale aj ako pomoc, keď sa človek (supervízor, supervidovaný, klient) stane obeťou „syndrómu vyhorenia“. Strata zábran, úpadok do bezmocnosti (Pavlovičová, 2021).

Dary „Etikoterapie“ deväť zručností

1. Zručnosť stanoviť si zámer.
2. Zručnosť uvoľniť sa.
3. Prijatie. Zručnosť prijať život, taký, aký je, aby mohol byť taký aký ho chceme mať.
4. Zručnosť odpúšťať.
5. Zručnosť ukončovať. Ukončovanie koreňových vzorcov, prenesené neukončenia z minulosti, ukončovanie nesprávnych bludných presvedčení, ukončovanie vzťahov s inými ľuďmi, zvieratami, vecami.
6. Zručnosť počúvať. Aktívne počúvanie spolu s hovoriacim, nie proti nemu.
7. Zručnosť byť v priestore ticha – stav bez myšlienok.
8. Zručnosť vytvárať porozumenie s inými a so sebou.
9. Zručnosť cítiť sa celistvo, byť v priestore nie – dvojnosti-advaity. (Pavlovičová, 2021.s.84) .

Týchto deväť uvedených vzorov podľa Pavlovičovej (2021) môže slúžiť ako pomôcka na zachovanie si prvky morálneho dobra, čo priamo súvisí aj na determinanty etického kódexu. Zdravé myšlienkové pochody prispievajú k zdravému (správne) rozhodovaniu a uvažovaniu.

Etický kódex:

Sociálna práca ako pomáhajúca profesia by sa mala zvlášť riadiť určitými zásadami etického kódexu. Vo väčšine

prípadoch sú obsiahnuté v etických kódexoch rôznych stavovských združení, asociácii, zväzoch, komôr a pod. Etický kódex supervízie vznikol z požiadavky supervízorov, účastníkov supervízneho výcviku a odberateľov supervízie. Jeho ašpiráciou je skvalitnenie eticky citlivej praxe výkonu supervízie. Kódex môže napomôcť korektnému vystupovaniu supervízora, ale aj objednávateľa pri formulovaní kontraktu supervízie ako aj samotnému supervízneho procesu.

Prijatie Etického kódexu supervízie vytvára predpoklad k skvalitneniu supervíznej práce a k jej efektívnemu uplatneniu v supervíznej praxi. Komora Etický kódex supervízie odporúča sociálnym pracovníkom – supervízorom ako aj organizáciám, kde je realizovaná supervízia. Kódex môže byť súčasťou supervízneho kontraktu resp. komplexného programu supervízie v organizácii (<http://socialnapraca.sk/vyhlasenie-o-etických-principoch-socialnej-prace-eticky-kodex-supervizie/>).

Etický kódex vytvorila resp. vydala Národná asociácia sociálnych pracovníkov (NASW). Hlavnou úlohou etických zásad, je zabezpečenie rovnakého prístupu ku všetkým ľuďom, bez rozdielu na rasu, pohlavie, národnosť, náboženstvo. Rovnako musí zabezpečiť sociálny

pracovník, každému klientovi bez rozdielu prístup k poskytovaným informáciám, ku zdrojom, k ponuke zamestnania, službám, požiadavkám, možnostiam, ktoré klienti potrebujú na zabezpečenie svojich potrieb a hlavne k plnohodnotnému vývoju (Schavel, Tomka, 2010)

Súčasťou etického kódexu by mali byť potrebné kroky pre zaistenie bezpečnosti klienta, ochrany pomáhajúceho, aj ochrany profesionálneho statusu supervízie či konkrétneho združenia (Gabura, 1995). Hlavnou úlohou supervízora, ale aj supervidovaného je predovšetkým podporovať blaho všetkých klientov, teda ľudí. Vytvárať v oblasti sociálnej práce profesionálnu – odbornú pomoc. Pomáhať klientovi pri realizovaní jeho potrieb, aspirácii, ale aj ochrana jeho záujmov. Potreba aplikácie etických potrieb je potrebná, priam nevyhnutná v každodennom živote v kontakte s klientom. (Schavel, 2010).

Pri poskytovaní služieb často vzniká etická dilema zo strany sociálneho pracovníka. Vzniká tu rozpor čo klient skutočne potrebuje, aby to nezašlo za hranice poskytovaných služieb. V tomto prípade je potrebná supervízia. Sociálny pracovník ma pred sebou dilemu, čo môže a čo nie, vzniká tu jeho legitímna potreba. Dokonca ak sa sociálny pracovník pracuje

s klientom bez supervízie, považuje sa to porušenie etiky (Gabura 1995).

Supervízor, by mal supervidovaného nasmerovať správnou cestou, sprevádzať ho pri riešení otázok, ukázať mu ten správny spôsob, samozrejme všetko by malo byť na jednej úrovni (supervízor verzus supervidovaný).

Z pohľadu Kadushina (2002) a modelu supervízie fungujúceho v USA, pri skúmaní etických noriem, ktoré sa aplikujú v sociálnej práci, rovnako poukazujú na výkričník, vyhnúť sa zneužívaniu vyššej moci. V praxi to znamená, že supervízor má supervidovaného, počas supervízie objektívne a spravodlivo ohodnocovať, nerobiť rozdiely, hlavne aj počas skupinovej supervízie. Supervízor musí prizerať aj na náročnosť riešeného problému. Supervízor by mal byť v kontakte s danou oblasťou, ktorej vykonáva supervíziu. Má mať znalosť a dostačujúce vedomosti, pri ponúkanom kontrakte.

Úlohou supervízora je chrániť záujmy klienta, čo sa odráža na práci sociálnych pracovníkov. Ak sa počas výkonu supervízie zistí, že supervidovaný nie je schopný naďalej vykonávať svoju činnosť podľa etických a morálnych zásad. Povinnosťou a úlohou supervízora je navrhnúť supervidovanému zmenu

zamestnania, alebo s ním rozviazať pracovný pomer. Rovnako je úlohou supervízora aj prvok mlčanlivosti, čo v praxi znamená, zachovať si dôvernosť. Ak vznikne situácia, prípad, kde je potreba posunúť informácie ďalšej osobe zo supervízneho sedenia. Supervízor musí o tom „z podmienok vplývajúceho etického kódexu, upozorniť, resp. oboznámiť supervidovaného. Komu (ktorej osobe) a za akým účelom. Je dôležité rovnako v rámci objektivity, nenadväzovať duálne vzťahy „supervízor a supervidovaný“. Dôvodov je niekoľko (neobjektívnosť, porušenie zásad etického kódexu, presadzovanie vlastných potrieb a záujmov, zneužívanie moci supervízora, neefektívnosť sedenia a najdôležitejší bod je potenciálne poškodzovanie klienta).

Záver:

Supervízor by mal dodržiavať zásady etického kódexu, podľa platných právnych predpisov Slovenskej Republiky. Našou prácou sme poukázali na problematiku etických zásad v praxi supervízie.

Odporúčame, aby sa čo najviac zachovali etické hodnoty a princípy supervízie a aby boli zakomponované do vznikajúcich supervíznych kontraktov, dôležitých dohôd, zmlúv a programov

supervízie a dôležitý význam by sa mal klásť hlavne do výcvikov supervízie.

Dôležitý faktor hodnôt na zachovávanie princípov etického kódexu sa očakáva aj od účastníkov výcviku supervízie a rovnako aj od supervízora.

Zoznam použitej literatúry:

- HAWKINS, P., SHOHET, R. 2004. *Supervize v pomáhajících profesích*. Praha : Portal. 2004. 208 s. ISBN80-7178-715-9
- KOVÁČ, E. 2021. *Lektorské a komunikačné zručnosti*.
- MACKOVÁ, Z. 2010. *Všeobecná psychológia pre pomáhajúce profesie*. Bratislava : SAP – Slovak Academic Press, 2010. 181 s. ISBN 978-80-89271-67-2
- PAVLOVIČOVÁ, T. a kol. 2021. *Navzájom lepší*. Trnava : Libros, 2021. 195 s. ISBN 978-80-971189-3-8
- SCHAVEL, M. 2010. *Supervízia v sociálnej práci pre sociálnych pracovníkov*. Bratislava. VŠZaSP sv. Alžbety, 2010. 106 s. ISBN 978-80-89392-18-6
- SCHAVEL, M., TOMKA, M. 2010. *Základy supervízie a supervízia v praktickej výučbe v sociálnej práci*. Bratislava. VŠZaSP sv. Alžbety, 2010. 193 s. ISBN 978-80-89271-87-0
- SCHAVEL, M., HUNYADIOVÁ, S., KUZÝŠIN, B. 2013. *Supervízia v sociálnej práci*. Bratislava. Spoločnosť pre rozvoj

sociálnej práce, o.z. 2013. 207 s. ISBN
978-80-971445-0-0

ŠOLTÉS, L., PULLMANN, R. a kol.
2008. *Vybrané kapitoly z medicínskej etiky*.
Martin. Osveta, 2008. 257 s. ISBN 978-80-
8063-287-8

<http://socialnapraca.sk/vyhlasenie-o-etickych-principoch-socialnej-prace-eticky-kodex-supervizie/>).

Kontakt na autora:

Bc. Bartolomej Bretl,

Kontaktná adresa: 991 25 Dolné Príbelce
214

e-mail: bercinko@gmail.com